

Antyk starożytny - antyk nowożytny

Wiele greckich terminów, znanych powiedzeń czy zjawisk antycznej kultury funkcjonuje w czasach nowożytnych w zupełnie innym znaczeniu, często mogłoby się nawet wydawać, że w sprzecznym ze starożytną intencją. Jednak bliższe przyjrzenie się zakresowi znaczeniowemu danego wyrazu w starożytności pozwala zrozumieć sens, jaki mu się nadaje dzisiaj. Oto kilka przykładów.

OLIMPIADĄ nazywano w Grecji czteroletni okres pomiędzy igrzyskami. Termin ten służył przede wszystkim jako jednostka chronologiczna. Różnego rodzaju wydarzenia datowano właśnie za

Przykładowa scena sympozjonu w starożytnej Grecji

pomocą olimpiad. W ten sposób określono np. powstanie Rzymu – „w trzecim roku VI Olimpiady”, czyli w 753 r. p.n.e. Dzisiaj Olimpiadami nazywa się same igrzyska, a nie okres, który między nimi upływa. Niewątpliwie jednak i jeden, i drugi termin miał związek z zawodami. Niemniej, wpływ na nowe znaczenie wyrazu „olimpiada” miała także pewna miejscowość na Peloponezie o nazwie Olimpia, w której odbywały się jedne z najśłynniejszych igrzysk – igrzyska olimpijskie. Podobieństwo brzmieniowe „olimpiady” i „igrzysk olimpijskich” nie było zapewne bez znaczenia.

SYMPOZJON lub bardziej dziś popularne w łacińskiej wersji „sympozjum” to obrady naukowe, skupiające uczonych jakiegóż dziedziny. Często towarzyszy temu poczęstunek, najczęściej jednak po zakończeniu obrad. Tymczasem w starożytnej Grecji

sympozjon był ucztą spędzaną przy winie, poświęconą rozrywce, a niekiedy także dysputom filozoficznym (zob. ilustracja poniżej). Można zatem powiedzieć, że i w Grecji, i dziś sympozjon zawiera w sobie te same elementy: jedzenie, alkohol i uczone rozmowy. Różnica pomiędzy sympozjonem antycznym, a dzisiejszym polega na porcjach.

Skoro mowa o uczcie, warto też wspomnieć o LIBACJI, która w dzisiejszym odbiorze oznacza spotkanie towarzyskie, którego celem jest wprowadzenie uczestników w stan upojenia alkoholowego. Tymczasem Grecy terminem tym nazywali ofiarę składaną bogom w formie wylewania na ziemię cennych płynów – najczęściej wina lub oliwy, ale także mleka i miodu. Używano do tego płaskiej czary zwanej paterą (zob. ilustracja po prawej). Często rozpoczynając ucztę ofiarowano bogom kilka pierwszych kropli wina, strącając je na ziemię. I znów libację starożytną i dzisiejszą wiele łączy – sytuacja uczty, wina i przelewania trunku.

Bardzo różne, ale jednocześnie też bardzo podobne było w starożytności i dziś znaczenie wyrazu TYRAN. W Grecji określano tym terminem władców, którzy

zdobyli władzę nie w sposób dynastyczny ani przez demokratyczne wybory, ale w wyniku zamachu stanu. Zwykle jednak tyran był przywódcą ludu w walce z klasą uprzywilejowaną i cieszył się jego poparciem. Historia zna wielu tyranów, którzy zasłynęli jako prawodawcy lub kodyfikatorzy istniejących praw, a państwa greckie przeżywały pod ich rządami rozkwit gospodarczy i kulturalny. Niemniej, było też wielu, którzy zasłynęli jako bezwzględni samowładcy i to ich przykład nadał temu neutralnemu terminowi tak silny negatywny wydźwięk.

Mówiąc o silnie nacechowanych emocjonalnie określeniach, nie sposób pominąć HETERY. Dziś często używa się tego wyrazu w formie inwektywy, a przynajmniej niepocholebnej oceny jakiegóż kobiety z sugestią, że jest zła, kłótniwa i brzydka. W Grecji natomiast było to określenie na kobietę lekkich obyczajów. Trzeba jednak pamiętać, że grecka hetera przypominała raczej japońską gejszę – damę do towarzysstwa. Oprócz urody odznaczała się inteligencją i wykształceniem, które pozwalały jej na niezależność, której nie miały inne kobiety w państwach greckich. Szybko więc hetera stała się bohaterką komedii, która pokazywała ją jako piękną i czułą kobietę, obiekt westchnień zakochanego młodzieńca. Najczęściej była postacią pozytywną, ale zdarzały się hetery

złe, bez serca, które stawały się czarnym charakterem w sztuce. Zapewne ten wzorec zaważył na odbiorze emocjonalnym tego terminu.

Spośród terminów teatralnych stosowanych w kulturze greckiej, warto wspomnieć jeszcze HIPOKRYTĘ. Samo słowo oznacza kogoś, kto odpowiada – „odpowiadacz” i było używane na określenie aktora odpowiadającego chórowi lub innym postaciom. Innymi słowy w Grecji hipokryta to po prostu aktor, czyli ktoś, kto gra, udaje. Stąd łatwo zrozumieć, dlaczego termin ten służy dziś do określenia człowieka dwulicowego, fałszywego, po prostu obłudnika, który nie jest sobą, a jedynie odgrywa jakąś rolę.

Takich terminów i określeń, które wiążą się z kulturą Grecji, ale są wciąż żywo

Przedstawienie sceny libacyjnej

obecne w kulturze europejskiej, jest znacznie więcej. Nawet jeśli wydaje nam się, że ich znaczenie uległo zmianie, to okazuje się, że to przekształcenie również ma uzasadnienie w historii cywilizacji śródziemnomorskich.

EWA SKWARA
Instytut Filologii Klasycznej
UAM Poznań

Stroje greckie

Gdy mowa jest o stroju starożytnych Greków, zapewne większości od razu kojarzy się długa, biała sukienka przewiązana w pasie. Mogłoby zatem wydawać się, że moda w antycznej Grecji nie ulegała zmianie przez wieki. Jednak nic bardziej mylnego. Stroje ówczesne, choć oparte na podobnym wzorcu, miały kilka odmian. Najlepiej prześledzić to chronologicznie.

Okres minojski charakteryzował się bardzo bogatym ubiorem damskim. Z Krety znane są freski oraz figurki przedstawiające kobiety w rozpiętych koszulach odsłaniających piersi, długich strojnych spódnicach z fartuszkami oraz grubymi pasami podkreślającymi talię. Z kolei mężczyźni odziani są bardzo skromnie. Ich jedynym okryciem są różnej długości przepaski biodrowe.

Efektowne suknie kreteńskie zanikły w okresie archaicznym. Pojawiły się wtedy znacznie prostsze stroje, nie szyte już na miarę, a jedynie odpowiednio układane z pojedynczych płatów materiału. Kobiety zaczęły nosić pelpsy, a mężczyźni chitony.

Pelpos to długa sukienka z rozcięciem na lewym boku, spięta na ramionach. W przypadku gdy tkanina była dłuższa niż właścicielka, można było zrobić efektowną odrzutkę, czyli drugą warstwę materiału w górnej części stroju. Odrzutki mogły sięgać piersi, a nawet zakrywać biodra. Odrzutka służyła także jako nakrycie głowy.

cd. na str. 3